

Prof. Dr. Fehmi REXHEPI, Prishtinë

PASQYRIMI I LIDHJES SHQIPTARE TË PRIZRENIT NË TEKSTET SHKOLLORE TË HISTORISË (1945-1999)

Pasqyrimi, e më pas mësimi, dhe studimi i historisë në përgjithësi dhe i historisë kombëtare në veçanti edhe nëpërmjet programeve dhe teksteve mësimore, tregon për shkallën e zhvillimit dhe të emancipimit kombëtar në një fazë të caktuar. Prandaj, njohja dhe studimi i historisë sonë edhe nëpërmjet ngjarjeve dhe personaliteteve që morën pjesë në to padyshim është një synim fisnik i arsimit në përgjithësi dhe i arsimit kombëtar në veçanti.

Përfshirja e ngjarjeve kulminante në përmbajtjet e programeve dhe në tekstet mësimore të historisë është obligim sidomos i atyre që merren me përpilimin e programeve, por edhe i atyre që shkruajnë tekste mësimore.

Historia kombëtare, si çështje shumë e rëndësishme, duhet të zërë vend në programet dhe në tekstet shkollore. Në kuadër të saj vend meritor zë Lidhja Shqiptare e Prizrenit, si njëra ndër ngjarjet më kulmore të historisë sonë të shekullit XIX.

Prandaj, studimi i përmbajtjeve mësimore dhe përfshirja e tyre në tekstet shkollore të historisë duhet kuptuar edhe si studim i ngjarjeve dhe fenomeneve të caktuara historike që lanë gjurmë dhe që zënë vend meritor në histori. Disa prej këtyre ngjarjeve, pos ndikimit të tyre, kanë ndërruar rrjedhat e mëpastajme historike. Ndër këto ngjarje të historisë sonë kombëtare, por edhe botërore, bën pjesë edhe Lidhja Shqiptare e Prizrenit si organizatë ushtarake politike e shqiptarëve e cila me qëndresën dhe luftën të cilën e zhvilloi kundër pushtuesve osmanë ishte dhe mbeti jo vetëm zjarr i pashuar por edhe

krenaria që gjithmonë mban të ndezur frymën patriotike të gjeneratave.

Përfshirja e historisë kombëtare, e në kuadër të saj edhe e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit në programet mësimore dhe në tekstet shkollore të historisë në gjysmën e dytë të shekullit XX, nuk ka ecur në rrugë normale gjatë zhvillimit të vet, sidomos në Kosovë dhe në trojet etnike të cilat padrejtësisht edhe pas Luftës së Dytë Botërore mbetën nën sundimin e huaj. Atë e ndoqi fati i njëjtë si popullatën e trevave të tjera etnike. Që këtej, kjo çështje u reflektua dhe pati pasoja edhe në zhvillimin e përgjithshëm të kulturës, arsimit, shkencës etj., për popullsinë e këtyre trevave.

Në Shqipëri nuk njihen sa duhet vështirësitë dhe pengesat nëpër të cilat kaloi Kosova si dhe viset e tjera etnike që mbetën nën sundimin e huaj. Pas Luftës së Dytë Botërore në Shqipëri, Lidhja Shqiptare e Prizrenit zinte vend me rëndësi jo vetëm në programet mësimore, por edhe në tekstet shkollore të të gjitha niveleve. Një përfaqësim jo vetëm sasior por edhe më gjithëpërfshirës për këtë ngjarje të madhe kombëtare e ndeshim edhe në programet dhe tekstet shkollore, të cilat pas shembjes së diktaturës komuniste, në Shqipëri u hartuan edhe në bashkëpunim me Komisionin e Këshillit Kombëtar për Histori të Kosovës, e që filluan të implementoheshin edhe me tekstet e përbashkëta në të dy shtetet që nga viti 1994.

Në Kosovë dhe në trojet e tjera etnike shqiptare të mbetura nën tutelën jugosllave edhe pas Luftës së Dytë Botërore, sidomos pas vitit 1948 e deri më 1966, as që mund të bëhej fjalë për mësimin e historisë kombëtare. Nxënësit shqiptarë gjatë kësaj kohe qenë detyruar të mësonin me tekste të Beogradit, të Shkupit apo të Podgoricës, të cilat vetëm se përktheheshin në gjuhën shqipe. Këtu do theksuar faktin se pas vitit 1966, e sidomos atij 1968, gjendja në Kosovë fillon të ndryshojë gradualisht edhe në të mirë të historisë sonë në përgjithësi, e të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit në veçanti. Mirëpo, në anën tjetër, nxënësit shqiptarë në Serbi, në Maqedoni e në Mal të Zi edhe sot, pas pavarësimit të këtyre shteteve, janë të detyruar të mësojnë lëndën e historisë nga tekstet serbe, maqedone, përkatësisht malaziasë, pra mësojnë historinë e këtyre popujve, por jo edhe të popullit të vet. Këtej edhe sot, 125 vjet pas Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, nxënësit shqiptarë nga tekstet shkollore në Maqedoni, në Serbi, e në Mal të Zi nuk kanë mundësi të marrin njohuri më elementare për këtë ngjarje

madhore dhe as për ndonjë tjetër ngjarje apo personalitet të historisë sonë kombëtare.

Përkundër vështirësive e pengesave të shumta, në sajë të depërtimit të pluralizmit demokratik ky program dhe këto tekste, sidomos Historia e Popullit Shqiptar, nëpërmjet Kosovës depërtojnë edhe në viset e tjera etnike, si në Preshevë e Bujanoc, kryesisht në mënyrë klandestine me angazhimin e disa mësimdhënësve entuziastësh të historisë, të cilët përkundër rrezikut të madh që u kanosej ia dolën që atje, nëpërmjet Institutit të Historisë në Prishtinë të shpërndajnë për nxënësit e vet në shkollat e mesme mbi 1000 ekzemplarë të tekstit "Historia e Popullit Shqiptar" për shkollat e mesme, të botuar në Prishtinë më 1996 nga Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i Kosovës.

Periudha e zhvillimit të programeve dhe teksteve shkollore të historisë në Kosovë, 1945 – 1999, ka kaluar nëpër disa faza të cilat në vete përmbajnë specifika të veçanta, mirëpo ndonjë përkufizim të standardizuar të këtyre periudhave ende nuk e kemi. Megjithatë, me këtë rast jemi përpjekur të bëjmë një periodizim që konsiderojmë se u përgjigjet fazave të zhvillimit historik dhe shkallës së zhvillueshmërisë së plan-programeve të historisë dhe përfshirjes ose mospërfshirjes së historisë sonë kombëtare, si dhe të ngjarjeve të rëndësishme me të cilat krenohet historia jonë. Pra, fati i trajtimit të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, i ngjarjeve të tjera në përgjithësi dhe i personaliteteve që morën pjesë në të, e që lanë gjurmë të pashlyeshme në historinë tonë, është i lidhur ngushtë edhe me rrethanat historiko-shoqërore dhe me vëllimin e mënyrën e trajtimit të historisë kombëtare në etapa të caktuara, të cilat po i paraqes në vijim si faza të zhvillimit.

Faza I (1945 – 1948), apo faza fillestare e përfitimit të njohurive nga e kaluara historike kombëtare

Kjo fazë (1945–1948) karakterizohet me marrëdhëniet e mira politike midis Jugosllavisë dhe Shqipërisë dhe njëherësh është e njohur për faktin se shumica e teksteve që përdoreshin sidomos në arsimin fillor në Kosovë ishin të botuara në Shqipëri. Në këto tekste mësimore, sidomos në ato të gjuhës e të letërsisë shqipe dhe të historisë, nxënësit mund të gjenin të dhëna të mjaftueshme për të

kaluarën tonë dhe për personalitetet e ngjarjet e rëndësishme historike siç ishte edhe Lidhja Shqiptare e Prizrenit me të gjitha komponentët e saj.

Kjo fazë si edhe ajo pararendëse gjatë Luftës së Dytë Botërore (1941 – 1944) për arsimin shqip mund të konsiderohen më të favorshme që krijonin më shumë mundësi për nxënësit shqiptarë që të mësonin gjuhën, kulturën dhe historinë kombëtare, në kuadër të së cilës edhe për Lidhjen Shqiptare të Prizrenit dhe figurat madhore që u gjendën në ballë të kësaj lëvizjeje.

Faza II (1949–1966), apo faza e restriksionit dhe diskriminimit kombëtar të shqiptarëve

Viti 1948 shënon prishjen dhe ndërprerjen e marrëdhënieve politike e diplomatike midis Jugosllavisë e Shqipërisë për faktin se kjo e fundit ishte rreshtuar në anën e Bashkimit Sovjetik, i cili nëpërmjet Byrosë Informative i bënte presion politik Jugosllavisë. Acarimi i raporteve midis Jugosllavisë dhe Shqipërisë u reflektua negativisht edhe në kufizimin e të drejtave të shqiptarëve që jetonin në Kosovë dhe në viset e tjera etnike. Këto ndryshime politike pushteti jugosllav i shfrytëzoi në mënyrën më brutale për të rritur represionin dhe shtypjen nacionale të shqiptarëve në të gjitha fushat e jetës. Kjo fazë është e njohur sidomos për fillet e restriksionit dhe të diskriminimit të kulturës, të gjuhës, të historisë dhe të traditave kombëtare të shqiptarëve edhe nëpërmjet plan-programeve dhe teksteve mësimore të historisë. Në këtë periudhë programet dhe tekstet shkollore për nxënësit shqiptarë përgatiteshin dhe miratoheshin nga Pleqësia e Arsimit e Serbisë dhe nga Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i Serbisë në Beograd.

Tekstet e historisë vetëm përktheheshin nga gjuha serbe në atë shqipe dhe u imponoheshin nxënësve shqiptarë. Në këtë fazë shqiptarëve nuk u lejohej fare të mësonin të paktën gjërat më elementare nga e kaluara e tyre e as pjesë fragmentare nga historia e tyre, andaj as figurat kryesore të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, e as kjo ngjarje madhore e historisë sonë. Madje mësuesit, të cilët merrnin guxim të jepnin ndonjë njohuri apo të dhëna për ngjarjet dhe figurat tona kombëtare ndiqeshin dhe persekutoheshin në mënyrat më të vrazhda.

Megjithatë, njohuri për historinë kombëtare e në këtë kuadër edhe për Lidhjen Shqiptare të Prizrenit, merreshin shpeshherë edhe në forma të tjera edhe jashtë institucioneve arsimore, kryesisht nga letërsia, folklori, këngët dhe tregimet historike të prindërve dhe të afërmeve të nxënësve apo nëpërmjet literaturës që depërtonte ilegalisht nga Shqipëria, por që përhapej dhe shpërndahej fshehurazi për shkak të pasojave që mund të ishin shpeshherë edhe fatale.

Në këtë periudhë ka munguar plotësisht literatura, por edhe tekstet për historinë e popullit shqiptar, e në këtë kuadër edhe të dhënat për periudhën e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit. Mirëpo, këtë mangësi që nga viti 1960 sadopak e plotësonte vepra “Pasqyrë e historisë nacionale shqiptare”¹ e autorëve Ali Hadri dhe Milan Perkaj, të cilën e botoi “Rilindja” e Prishtinës.

Këtë vepër në mënyrë gjysmilegele, përkundër pasojave të mundshme, filluan ta përdornin edhe si tekst ndihmës mësimor disa mësimdhënës entuziastë për disa njësi mësimore nga historia e popullit shqiptar, e në këtë kuadër edhe pjesën që bënte fjalë për Lidhjen Shqiptare të Prizrenit dhe përpjekjet e saj për krijimin e shtetit shqiptar. Në këtë tekst autori² jep të dhëna për zanafillën e Lidhjes në shoqëritë politike të mërgimit dhe më pas organizimin e shqiptarëve edhe në Shqipëri dhe përpjekjet e tyre për çlirimin kombëtar. Bëhet fjalë për rrethanat ndërkombëtare sidomos për Paqen e Shën Stefanit e Kongresin e Berlinit, si dhe për luftërat që zhvilloi ushtria e Lidhjes kundër forcave armiqësore dhe atyre të shteteve fqinje gjatë viteve të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit.

Këto të dhëna gjenden nga faqja 103 deri në atë 113 të këtij teksti që për kohën dhe për rrethanat ishin të mjaftueshme dhe plotësonin një boshllëk të madh që mbretëronte në këtë periudhë.

Faza III (1967– 1974), apo faza e avancimit të drejtave nacionale të shqiptarëve

Pas Plenumit të Brioneve (1 korrik 1966) shqiptarët filluan t’i rikthejnë dhe t’i realizojnë disa të drejta në mënyrë restriktive si

¹ Ali Hadri – Milan Perkaj; “Pasqyrë e historisë nacionale shqiptare, Rilindja, Prishtinë, 1960.

² Tekstin për Lidhjen Shqiptare – Liga e Prizrenit e kishte hartuar Vladimir Stojançeviq.

pakicë nacionale. Megjithatë, që nga kjo kohë fillon funksionalizimi i një lloj autonomie në Kosovë. Në këtë kontekst, në kuadër të avancimeve pozitive duhet parë edhe e drejta e shqiptarëve për të mësuar sadopak historinë e tyre kombëtare, e në kuadër të saj edhe ngjarjet më kryesore dhe personalitetet që lanë gjurmë dhe që krijuan historinë tonë të lavdishme.

Por, përkundër avancimeve, shqiptarët u detyruan të mësojnë një histori mjaft të cunguar dhe të censuruar, sidomos deri në miratimin e amendamenteve kushtetuese më 1971 dhe miratimin e Kushtetutës së KSA të Kosovës më 1974. Pra, pas vitit 1971 fillon një liberalizim në përgjithësi i ngadalshëm jo vetëm për programet, por edhe për tekstet e historisë, nga të cilat jo vetëm mësimdhënësit e nxënësit, por edhe prindërit e tyre mund të merrnin njohuri të rëndësishme për historinë kombëtare, për ngjarjet, si dhe për Lidhjen Shqiptare të Prizrenit.

Me këtë rast do përmendur kontributin e madh të profesor Ali Hadrit, i cili ka merita të pamohueshme jo vetëm si hartues i programit të historisë kombëtare, por edhe si autor i parë i teksteve të historisë sonë. Vepra e tij e parë në këtë fushë "Pasqyrë e historisë së shqiptarëve"³ për klasën VI, VII dhe VIII të shkollës fillore, është njëherësh edhe vepra e parë origjinale si tekst mësimor i botuar në Kosovë pas Luftës së Dytë Botërore. Në këtë tekst në bazë të plan-programit të atëhershëm për nxënësit shqiptarë të shkollave fillore në temën për Lidhjen e Prizrenit, pos tjerash, jepeshin të dhëna për formimin dhe programet e Lidhjes, strukturën organizative të saj, luftën e saj për pushtet dhe autonomi, forcat e armatosura të Lidhjes dhe përdorimi i tyre në çështje kufitare, luftimet kundër Turqisë dhe shuarja e Lidhjes së Prizrenit dhe krejt në fund flitej për rëndësinë e Lidhjes dhe marrëdhëniet shqiptare me fqinjët. Në këtë tekst është edhe fotografia e ndërtesës qeveritare të Lidhjes dhe një e Abdyl Frashërit, që janë edhe ilustrimet e para të kësaj natyre në një tekst mësimor të historisë në Kosovë.

³ Ali Hadri, Pasqyrë e historisë së shqiptarëve për klasën VI, VII dhe VIII të shkollës fillore, Enti i Teksteve të Republikës Socialiste të Serbisë, Beograd, Reparti në Prishtinë 1967.

Vetëm një vit më vonë Ali Hadri boton tekstin e parë për shkollat e mesme me titull “Pasqyrë e historisë së shqiptarëve”⁴ për shkollat e mesme, në të cilin prej faqes 72 deri në faqen 77 trajtohej Lidhja e Prizrenit (1878 – 1881). Pos tekstit bazë aty gjenden edhe një fotografi e ndërtesës së Lidhjes, një e Abdyl Frashërit dhe një e socialistit serb Dimitrije Tucoviq.

Dy veprat e tjera të profesor Ali Hadrit, “Historia e popullit shqiptar”⁵ për shkollat fillore, dhe “Historia e popullit shqiptar”⁶ për shkollat e mesme, shënojnë një hap të mëtejshëm në përgatitjen e teksteve origjinale të historisë. Sa i përket vëllimit të përmbajtjeve për Lidhjen Shqiptare të Prizrenit në këto dy tekste nuk kemi ndonjë ndryshim të madh nga tekstet e botuara më 1967 dhe 1968. Edhe në këto gjenden pothuajse të njëjtat ilustrime si në “Pasqyrën e historisë së shqiptarëve”.

Faza IV (1974 – 1990), apo faza e ngritjes së autonomisë në arsim

Periudha kohore 1974–1981 shënon një ngritje të mëtutjeshme të të drejtës së shqiptarëve, pos tjerash, edhe për të mësuar e thelluar njohuritë për gjuhën, kulturën dhe historinë e tyre. Kjo është e lidhur ngushtë me miratimin e Kushtetutës së vitit 1974 dhe me ngritjen e nivelit të autonomisë, e cila i dha mundësi Kosovës të ketë jo vetëm subjektivitet të avancuar politik në federatën jugosllave, por të ngritët njëherësh edhe në një nga tetë subjektet e barabarta të saj. Me këtë avancim Kosova fitoi të drejtën e hartimit të plan-programeve të veta mësimore dhe të botimit të teksteve mësimore si për arsimin fillor, ashtu edhe për të mesëmin dhe atë të lartë. Kjo situatë zgjati deri në vitin 1981, kur pas demonstratave, filloi periudha e diferencimeve politike dhe e reduktimit të të drejtave të shqiptarëve në përgjithësi dhe në fushën e arsimit në veçanti. Gjatë kësaj faze, edhe pse gjatë pjesës së dytë të saj, sidomos pas vitit 1981, edhe pse dominonin

⁴ Ali Hadri, Pasqyrë e historisë së shqiptarëve për nxënësit e shkollave të mesme, Enti i Teksteve i Republikës Socialiste të Serbisë, Beograd, Reparti në Prishtinë, 1968.

⁵ Ali Hadri, Historia e popullit shqiptar, për shkollat fillore, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSAK, Prishtinë, 1969.

⁶ Ali Hadri, Historia e popullit shqiptar, për shkollat e mesme, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSAK, Prishtinë, 1971.

restrikcioni dhe censura ideore, historia kombëtare, ideologët dhe protagonistët e ngjarjeve historike dhe vetë ngjarjet siç ishte Lidhja Shqiptare e Prizrenit dhe ngjarjet e tjera, edhe pse mjaft të reduktuara, mësoheshin në shkollat shqipe të të gjitha niveleve.

Teksti i parë integral i historisë, i hartuar sipas plan-programit zyrtar të miratuar nga Pleqësia e Arsimit e Kosovës, ku trajtohet edhe Lidhja Shqiptare e Prizrenit, pa dyshim se është “Historia” për klasën VII të shkollës fillore⁷, i hartuar nga Dr. Skënder Rizaj dhe Muhamet Pirraku. Teksti u botua në shtator të vitit 1975 dhe u përdor gjatë vitit shkollor 1975 – 1976. Në bazë të plan-programit zyrtar të atëhershëm, historia mësohej e integruar, pra sipas periudhave historike ku paralelisht mësoheshin historia e përgjithshme, historia e popujve të Jugosllavisë dhe historia e popullit shqiptar. Në bazë të plan-programit mësimor, në këtë tekst mësimor, për Krizën Lindore dhe Lidhjen Shqiptare të Prizrenit ishin paraparë 3 orë mësimore; “Çështja shqiptare dhe Kriza Lindore”, “Lidhja e Prizrenit 1878 – 1881” dhe “Aktiviteti i Lidhjes së Prizrenit mbas formimit të saj dhe shpërndarja e Lidhjes së Prizrenit”.

Këto njësi mësimore trajtoheshin prej faqes 135 deri në atë 142. Teksti kishte 7 ilustrime apo fotografi: foto e Naim dhe Sami Frashërit me shokë në gjimnazin “Zosimea” të Janinës, vula e shoqërisë së të shtypurit shkronja shqip të Kostandinopojës, ndërtesa qeveritare e Lidhjes së Prizrenit, Abdyl Frashëri, Flota evropiane në portin e Ulqinit (1880), Vaso Pashë Shkodrani dhe Kalaja e Prizrenit, ku u burgosën shumë veprimtarë të Lëvizjes Kombëtare Shqiptare.

Siç është theksuar edhe shumë herë deri më tani, pas demonstratave të vitit 1981 në Kosovë fillon një trusni e re edhe në arsim, e cila karakterizohet me restriksione të shumta sidomos në lëndët ku mësohej tradita dhe kultura kombëtare, si historia, gjuha e letërsia etj. Me këtë rast nuk mund të mos përmendet censura, por edhe autocensura e autorëve të teksteve dhe të programeve. Si shembull për këtë po përmendim tekstin “Historia për klasën VII të

⁷ Dr. Skënder Rizaj dhe Muhamet Pirraku, prof. Historia për klasën VII të shkollës fillore, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i Krahinës Socialiste Autonome të Kosovës, Prishtinë 1975.

shkollës fillore⁸ të autorëve Dr. Fehmi Pushkolli, Dr. Izber Hoti dhe Mr. Jetullah Krasniqi, në të cilin Lidhja Shqiptare e Prizrenit është realizuar vetëm brenda një njësie mësimore ku përfshihen edhe marrëdhëniet ekonomike e shoqërore, si dhe Kriza Lindore dhe çështja shqiptare, të cilat trajtohen në kuadër të kapitullit: Shqiptarët, sllavët e jugut dhe fqinjët e tyre në fund të shekullit XIX dhe në fillim të shekullit XX.

Në këtë njësi vetëm në 50 rreshta gjithsej flitet për formimin e Lidhjes së Prizrenit, luftën për autonomi, forcat e armatosura dhe luftërat e tyre, shuarjen e Lidhjes së Prizrenit dhe rëndësinë e saj. Vlen të ceket se në këtë tekst gjenden edhe fotografitë e Ymer Prizrenit, Abdyl Frashërit e Sylejman Vokshit dhe e ndërtesës qeveritare të Lidhjes së Prizrenit. Si duket, ky reduktim kaq i madh ishte rrjedhojë e restriksioneve dhe e realizimit të projektit të bërthamës së përbashkët programore në nivel të Jugosllavisë, ku në vend të njësive të historisë kombëtare për nxënësit shqiptarë ishin futur shumë njësi mësimore nga historia e popujve të Jugosllavisë së atëhershme edhe me pëlqimin e autorëve.

Se sa larg ka shkuar procesi i ristrikcionit, censurës dhe i autocensurës më së miri ilustruhet nëpërmjet tekstit të historisë për klasën III dhe IV të arsimit fillor të të rriturve⁹ të autorit Dr. Fehmi Pushkolli. Këtu më shumë kemi të bëjmë me prirje dhe autocensurë të vetë autorit sesa me ndonjë ristrikcion politik, pasi që teksti është përgatitur dhe dorëzuar në shtyp para demonstratave të vitit 1981, pra para marsit të vitit 1981, kurse ka dalë nga shtypi në tetor të vitit 1981.

Edhe në tekstin "Historia për klasën I të Edukimit dhe Arsimit të Mesëm të Orientuar"¹⁰ të autorëve Dr. Masar Kodra dhe Mr. Jetullah Krasniqi, të botuar më 1985, Lidhja Shqiptare e Prizrenit ishte paraparë të realizohej brenda një ore mësimore që titullohej "Formimi i Lidhjes Shqiptare të Prizrenit 1878 – 1881" (faqe 135-139), ku në

⁸ Dr. Fehmi Pushkolli, Dr. Izber Hoti, Mr. Jetullah Krasniqi, Historia për klasën VII të shkollës fillore, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i Krahinës Socialiste Autonome të Kosovës, Prishtinë, 1986.

⁹ Dr. Fehmi Pushkolli, Historia për klasën III – IV për arsimin fillor të të rriturve, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i Krahinës Socialiste Autonome të Kosovës, Prishtinë, 1981.

¹⁰ Dr. Masar Kodra, Mr. Jetulla Krasniqi, Historia për klasën I të Edukimit dhe Arsimit të Mesëm të Orientuar, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i Krahinës Socialiste Autonome të Kosovës, Prishtinë, 1985, botimi i tretë më 1987.

pika të shkurtra flitet për veçoritë e Lidhjes së Prizrenit, programin e Lidhjes së Prizrenit dhe Kongresin e Berlinit, kërkesat e Lidhjes për autonomi dhe reagimin kundër vendimeve të Kongresit të Berlinit, si dhe luftërat e Lidhjes së Prizrenit kundër Perandorisë Osmane deri më 1881. Vlen të përmendet edhe fakti se në këtë njësi mësimore, përveç fotografive të Abdyl Frashërit, Ymer Prizrenit dhe Sylejman Vokshit, gjendet edhe fotografia e Dimitrije Tucoviqit.

Faza V (1991–1999), apo faza e pavarësisë së sistemit arsimor në Kosovë

Pas suspendimit të autonomisë së Kosovës më 1989 nga ana e Kuvendit të Serbisë, vazhdohet edhe më tej atakimi i sistemit arsimor në Kosovë me metoda tashmë të njohura.

Në fillim atakohet sistemi arsimor në gjuhën shqipe nëpërmjet metodave të shumta të shantazhimit. Në shënjestër u vunë sidomos lëndët me përmbajtje nacionale, si historia, gjuha e letërsia, muzika, gjeografia etj., që rezultoi më pas me dhunë të paparë të pushtetit serb ndaj arsimit dhe shkollës shqipe në Kosovë. Kjo dhunë e paparë ndonjëherë në fillim u pasua me ndërprerjen e të ardhurave personale të mësimdhënësve, e më pas edhe me largimin me dhunë të nxënësve dhe studentëve shqiptarë nga objektet e tyre shkollore e universitare. Me dhunë të paparë studentët u larguan edhe nga konviktet.

Në këto rrethana shumë të rënda strukturat arsimore shqiptare nuk u dorëzuan, por përkundrazi filluan të punojnë në organizimin, konsolidimin dhe pavarësimin e sistemit arsimor të shqiptarëve.

Në kuadër të këtij mëvetësimi filloi edhe përgatitja e planeve dhe programeve të reja mësimore. Në këtë fazë fillon edhe një bashkëpunim shumë i frytshëm midis Ministrisë së Arsimit e Kulturës të Republikës së Kosovës dhe Ministrisë së Arsimit e Shkencës të Republikës së Shqipërisë.

Në kuadër të këtij bashkëpunimi që nga viti 1992 filloi edhe përgatitja e planeve dhe programeve të përbashkëta mësimore, ndërkaq që nga viti 1993 u hartuan plane dhe tekste shkollore unike në kuadër të bashkëpunimit ndërministror Kosovë – Shqipëri me autorë nga të dyja vendet. Në këtë fazë historia e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit dhe e figurave që morën pjesë në të zë vend meritore si në

programet mësimore ashtu edhe në tekstet që nga klasa IV e shkollës fillore deri në klasën IV të shkollës së mesme.

Kështu, nga viti shkollor 1992–1993 në shkollat e Kosovës filloi të mësohet historia edhe në klasën IV të shkollës fillore në vend të lëndës dituri shoqërie. Më 1994 u botua edhe teksti i historisë për këtë klasë me titull “Të njohim historinë e popullit tonë 4”,¹¹ ku Lidhja Shqiptare e Prizrenit, si asnjëherë më parë, zë vend të merituar. Në këtë klasë, sipas programit, për Lidhjen Shqiptare të Prizrenit janë paraparë tri njësi mësimore: “Lidhja Shqiptare e Prizrenit”, “Lufta e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit për mbrojtjen e tokave shqiptare”, “Nevoja e bashkimit të Shqipërisë”.

Në klasën e gjashtë gjatë kësaj periudhe ku mësohej historia e përgjithshme me 70 % të fondit të orëve, ndërsa historia kombëtare me 30 % të fondit të orëve, për Lidhjen Shqiptare të Prizrenit dhe ngjarjet që lidhen me të ishin paraparë tri njësi mësimore: “Formimi i Lidhjes Shqiptare të Prizrenit”, “Lidhja e Prizrenit lufton për mbrojtjen e tokave shqiptare” dhe “Përpyjekjet e Lidhjes së Prizrenit për formimin e shtetit shqiptar” (faqe 91 – 97).¹²

Në klasën e VIII të shkollës fillore gjatë kësaj periudhe ku mësohej në tërësi historia e popullit shqiptar që nga kohët më të lashta deri në fund të shekullit XX, Lidhja Shqiptare e Prizrenit ishte paraparë të mësohej në katër njësi mësimore: “Formimi i Lidhjes Shqiptare të Prizrenit”, “Lufta e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit për mbrojtjen e tokave shqiptare nga copëtimi”, “Përpyjekjet e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit për formimin e shtetit shqiptar”, dhe “Arsimi dhe kultura shqiptare gjatë Lidhjes së Prizrenit” (faqe 85 – 108).¹³

Hapësirë më e madhe për periudhën e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit në këtë kohë padyshim i është dhënë në tekstin “Historia e

¹¹ Vilson Kuri, Bardhyl Graceni, Astrit Bishqemi, Roland Gjini, “Të njohim historinë e popullit tonë 4”, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i Kosovës, Prishtinë, 1994. Tekstin për përdorim në shkollat e Kosovës e përgatitën Dr. Fehmi Rexhepi dhe Ragip Zekolli.

¹² Dr. Vilson Kuri, Mr. Hysen Latifi, Dr. Hysni Myzyri, “Historia 6”, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i Kosovës, Prishtinë 1996.

¹³ Dr. Hysni Myzyri, Dr. Mentar Belegu, Dr. Fehmi Rexhepi, Natasha Leka, Historia e popullit shqiptar 8, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i Kosovës, Prishtinë 1996.

popullit shqiptar për shkollat e mesme”,¹⁴ ku gjithashtu mësohej vetëm historia kombëtare nga lashtësia e deri më 1992. Duke pasur parasysh që ky tekst ka qenë i paraparë kryesisht për maurantët e shkollave tona, hartuesit e plan-programit dhe autorët e tekstit mësimor kanë paraparë që Lidhja Shqiptare e Prizrenit të mësohet me tërë kompleksitetin e vet me gjashtë njësi mësimore: “Krizë Lindore e viteve 70 dhe rreziku i copëtimit të tokave shqiptare”, “Kuvendi i Prizrenit dhe formimi i Lidhjes Shqiptare”, “Përpjekjet e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit për formimin e shtetit shqiptar (1878 – 1879)”, “Lufta e Lidhjes për ruajtjen e tërësisë së tokave shqiptare”, “Formimi i Qeverisë së Përkohshme Shqiptare” dhe “Arsimi dhe kultura shqiptare gjatë Lidhjes së Prizrenit”. Konsiderojmë se me këtë numër të njësive mësimore është arritur maksimumi i mundshëm në përvetësimin e njohurive për Lidhjen Shqiptare të Prizrenit tek nxënësit tanë.

Përfundimisht, theksojmë se edhe në të gjitha programet dhe tekstet shkollore të historisë në Kosovë që nga viti 2000 e kënde Lidhja Shqiptare e Prizrenit, ashtu si dhe veprimtarët e saj, zënë vendin meritator që u takon, pa asnjë lloj kufizimi a censurimi si në arsimin fillor, ashtu edhe në atë të mesëm, që nga klasa e 5-të deri në klasën e 13-të të gjimnazit të përgjithshëm.

¹⁴ Grup autorësh, Historia e popullit shqiptar për shkollat e mesme, Shtëpia botuese, Libri shkollor, Prishtinë, 1996.

Prof. Dr. Fehmi REXHEPI

REPRESENTATION OF THE ALBANIAN LEAGUE OF PRIZREN IN HISTORY TEXTBOOKS (1945-1999)

SUMMARY

In Kosova and other Albanian ethnic territories which remained under Yugoslav rule, there cannot be talk about teaching of the national history, even after the Second World War up to the 1966. Albanian pupils and students during this period of time were compelled to study on textbooks from Belgrade, Shkup or Podgorica, that were translated into Albanian. What draws more attention is the fact that after 1966, situation in Kosovo starts improving gradually for our national history generally and in this regard particularly for the Albanian League of Prizren (ALP).

However, on the other side Albanian pupils in Serbia, Macedonia and Montenegro even today after their independence, are constantly compelled to study history from Serbian, Macedonian, respectively Montenegrin schoolbooks. Therefore, they are taught of these national histories, but not of their own, at all. Even today, 125 years after the ALP, Albanian children cannot gain knowledge on this great event or any other national historical event from Serbian, Macedonian and Montenegrin textbooks.

The whole period of curricula and history textbooks development in Kosova after the Second World War, passed through four principal phases.

First Phase (1945-1966),

Second Phase (1967-1974),

Third Phase (1974-1989),

Fourth Phase (1989-1999).

Each phase has its own particular characteristics and specifics of development.

